

Bevisen räckte inte mot Mats Alm

Indiciemål är svårlagda pussel där indiciebevisningens styrka också är dess svaghet

Rättegången mot Mats Alm är en av den senaste tidens mest uppmärksammade. I slutet av maj fann Falu tingsrätt att bevisningen inte räcker för att fälla Mats Alm för mord på sin fästmo Linda Chen.

Fallet är principiellt intressant eftersom det helt bygger på indiciebevisning.

På morgonen 2 augusti 2009 ringer Mats Alm till länskommunikationscentralen i Dalarna. Han uppger då att hans sambo, Linda Chen, har varit försvunnen sedan gårdagskvällen då hon gick ut för att träffa en kompis. Nästa helg ska paret gifta sig.

Den 15 september försvinner även Mats Alm. Tre dagar senare påträffar privatpersoner honom i närheten av Linda Chens kropp i ett skogsparti vid riksväg 80 utanför Rättvik. De ringer på polis som i sin tur tillkallar ambulans eftersom Mats Alm har bränt håret och tycks vara i chocktillstånd. Enligt honom själv har han blivit kidnappad och drogad. Samtidigt grips Mats Alm och fyra dagar senare häktas han misstänkt för att ha bragt sin sambo om livet och för brott mot griftefriden.

Det saknas dock mordvapen, brottsplats, dödsorsak och erkännande från den misstänkte.

– Det här är kriterier som normalt sett måste vara uppfyllda för att du ska kunna väcka åtal för mord i enlighet med beviskravet ”ställt bortom rimligt tvivel”, säger Katrin Lainpelto, doktorand i processrätt vid Stockholms universitet.

I brist på direkt bevisning bygger åtalet helt på indicier.

– Kraven i ett indiciemål är vanligtvis att den åtalade ska ha funnits på eller i närheten av brottsplatsen, haft möjlighet att begå brottet och att annan gärningsman kan uteslutas. I Mats Alm-fallet finns inga enskilda bevis som styrker att han är gärningsman, men enligt åklagaren är bevisen tillsammans tillräckliga för att väcka åtal.

Det är en lång räckvidd av bevis som åklagaren anför mot Mats Alm och den bygger i sin tur på en förundersökning som omfattar över 4000 sidor. Åklagaren hävdar bland annat att Mats Alm hade ekonomiska motiv att döda Linda Chen och tillägger att han tidigare har begått brott med ekonomiska motiv. Åklagaren menar även att bröllopsplanerna har varit bristfälliga och att detta tyder på att Mats Alm inte ville gifta sig. Dessutom fanns det känslomässiga problem i relationen mellan Linda Chen och Mats Alm. Vidare anser sig åklagaren kunna bevisa att kidnappningshistorien är rent påhitt liksom

att Mats Alms beskrivning av paret förehanden den 1 augusti inte stämmer.

– Indiciebevisning kan aldrig skapa full visshet för att en misstänkt har begått brottet, bara öka sannolikheten, säger Katrin Lainpelto.

När det finns direkt bevisning kan bedömningen av dess tillförlitlighet i ett enda led avgöra om den misstänkte har begått gärningen eller ej. Förutsatt att ett vittne till gärningen, som pekar ut den åtalade som gärningsman, bedöms vara tillförlitligt kan rätten direkt dra slutsatsen att det är den åtalade som har begått brottet. Det finns inget alternativ. Men indiciebevisning kräver bedömning i två steg. I fallet Mats Alm hade rätten kunnat komma fram till att han hade ekonomiska motiv; det betyder inte med nödvändighet att han faktiskt har berövat Linda Chen livet. Katrin Lainpelto påpekar att vi alla råkar ut för yttre omständigheter som förser oss med motiv att begå brottsliga handlingar, men de flesta av oss avstår från det. Motiv i sig leder inte till brott. Om rätten finner att motiv föreligger måste åklagaren i nästa led göra det sannolikt att motivet har drivit den misstänkte att begå brottet.

Att förundersökningen mot Mats Alm är så omfattande är ett tecken på svagt bevisläge enligt Katrin Lainpelto. Men det innebär inte att det var givet på förhand att bevisningen var otillräcklig.

– Förundersökningen var omfattande för att åklagaren skulle kunna utesluta andra möjligheter. Om åklagaren hade kunnat lägga, säg 52 av 60 bitar, i sitt pussel som visar att flera oberoende källor pekar åt samma håll hade det kunnat räcka för en fällande dom. Allt beror på vad vi är villiga att acceptera som ”ställt utom rimligt tvivel”.

Men indiciebevisningens styrka är också dess svaghet. Vanligtvis är det försvaret som använder indiciebevisning för att återöppna rimligt tvivel.

– Kan man slå hål på ett indiciebevis i en struktur där bevisen stödjer varandra påverkar det också de andra indiciebevisens tillförlitlighet, säger Karin Lainpelto.

En grundregel är att ju strängare påföljd desto högre är beviskravet. Enligt Falu tingsrätt kan man inte leda i bevis att Mats Alm gjort sig skyldig till mord, dråp eller ens vållande till annans död; däremot anses bevisningen om brott mot griftefriden vara styrkt. Innan dom meddelas ska han genomgå en stor rättspsykiatrisk undersökning. Även om Mats Alm skulle dömas till maxpåföljden, två år, för brott mot griftefri-

FOTO: POLISEN

Åklagaren anser att Mats Alm har fotat denna bild av sig själv i Stockholm under den tid han var försvunnen vilket skulle underminera trovärdigheten i hans kidnappningshistoria. Men det binder honom inte till brottet han åtalades för.

den (vilket är ovanligt) kan han gå fri betydligt tidigare eftersom häktningstiden avräknas. Frihetsberövandet kan dock förlängas avsevärt om den rättspsykiatriska undersökningen visar att han lider av allvarlig psykisk störning.

– I rättspraxis finns liknande fall utan direkt bevisning som talar både för och emot en fällande dom om Mats Alm-målet skulle gå vidare till högre instans.

I mål nr B7999-06 i Svea hovrätt saknades dödsorsak, brottsplats och mordvapen, ändå dömdes den åtalade för mord. Liksom i Mats Alm-fallet lämnade den tilltalade orimliga uppgifter vilket fick bevisvärde mot honom. Avsaknaden av brottsplats ansågs sakna betydelse; genom teknisk bevisning (mobiltrafik) kunde åklagaren visa att den tilltalade hade färdats i sällskap med offret under åtminstone en del av den tid som mordet måste ha begåtts på och alltså haft tillfälle att döda henne. Bevisvärdet mot den åtalade stärktes eftersom han hade ekonomiska motiv och att rätten ansåg sig kunna utesluta alternativa gärningsmän.

I mål nr B 9709-06 saknades brottsplats och mordvapen. Någon alternativt gärningsman

kunde inte pekas ut och den åtalade hade tidsmässig möjlighet att begå mordet. Svea hovrätt ansåg inte att det var klarlagt att det av åklagaren beskrivna motivet faktiskt förelåg. Åklagaren la ner stor möda på att visa att den åtalade hade planerat mordet, bland annat genom diverse inköp. Utredningen kunde emellertid bara visa att de inköpta varorna var av samma slag, men inte identiska, med dem som återfanns i anslutning till den döda kroppen.

– Utgången i Mats Alm-målet innebär inte att man inte kan få en fällande dom på enbart indicier i framtiden. Indiciemålen är så olika att det är svårt att säga något generellt om dem. Åklagaren prövade att anföra en svagare form av bevisning. Det gick inte. Minimikraven för indiciebevisning har därmed inte förändrats, säger Katrin Lainpelto.

Sommartider med mera

Utbildningskansliet har sommarstängt 14/6 - 16/8 (jouröppet på tisdagar 15/6 - 6/7 kl. 09 - 11. Ring växel 08-16 20 00). Examensansökan ska inkomma till Studentexpeditionen senast måndagen den 7/6 om examensbeviset skall kunna utfärdas före sommaruppehållet. Alla resultat måste vara inrapporterade och ansökan måste vara komplett (med kopia på eventuellt tillgodoräknandebeslut). Höstens registrering äger rum vecka 34.

Brevlåda under sommaren

Brevlåda finns utanför registrators rum Hus B, plan 2, rum 285. Öppet till 22.00. Brevinkastet vid gaveln utanför Bloms hus är alltid tillgängligt.

Miljörådet vid SU söker studenter

Universitetet genomgår en miljöcertifieringsprocess. Miljörådet söker därför fyra studenter till en referensgrupp. Ytterligare information kommer inom kort bland annat på Juridicums hemsida.

På www.juridicum.su.se

- Juristprogrammet mest sökta utbildningen
- Elisabeth Fura årets hedersdoktor
- Jan Rosén överlämnar delbetänkande i Upphovsrättsutredningen
- Karnovpriset till Karin Wallin-Norman
- Begränsningen av social hänsyn vid upphandling överdriven
- Marianne Levin kommenterar offentliggörandet av Acta-avtalet
- Madeleine Leijonhufvud i Fokus

- Uppsattstävling i arbetsrätt
- Gymnasister tvistade om moped
- Sök stipendium för uppsats med genusperspektiv
- Cecilia Magnusson Sjöberg kommenterar kreditupplysningslagen
- Stiftelsen Staten och Rättens journalpris till Tomas Ramberg

Hundra år sedan första avhandlingen

Mordets psykolog föll själv offer för sitt svärmod • Bröderna Bjerres liv blev roman

Den 21 maj 1910 disputerade S.A. Bjerre vid Stats- och rättsvetenskapliga avdelningen vid Stockholms högskola med avhandlingen Om rättsstridighetsrekvisitet vid förtalsbrotten.

Detta var den första avhandlingen i juridik som lades fram inför det som sedermera blev Juridiska fakulteten.

Andreas Bjerre föddes den 21 mars 1879 i Göteborg. Han inledde den akademiska banan med att avlägga en filosofie kandidatexamen i Uppsala 1900 och fortsatte med en juris kandidatexamen i Lund 1904. År 1907 utgav han boken Kriminalpsykologiska studier. 1, Bidrag till tjuvnadsbrottens psykologi.

Den 12 maj 1910 beslöt Stats- och rättsvetenskapliga fakulteten, som då bestod av professorerna Otto Varenius, Nils Stjernberg, Birger Ekeberg, Nils Alexandersson och Carl Delin, att förordna Stjernberg att vara fakultetens opponent vid Bjerres disputation den 21 maj 1910. Någon uppgift om eventuell handledare har jag inte kunnat finna.

Efter disputationen sammanträdde fakulteten i nämnd sammansättning återigen och beslöt att bedöma avhandlingen med betyget godkänd såväl avseende författandet som försvaret. Vidare beslöt fakulteten att den vid sammanträde den 30 innevarande maj skulle utnämna Bjerre till juris doktor och ålade Bjerre att till fakulteten deponera 50 kronor i promotionsavgift. Vid sammanträdet den 30 maj konstaterade fakulteten att han deponerat det efterfrågade beloppet varför man utnämnde honom till juris doktor.

År 1919 utnämndes han till professor i straffrätt vid Dorpats universitet för övrigt samma år som universitetet efter en russifieringsperiod upprättades som Estlands statsuniversitet. Dorpats universitet, som då låg i svenska Livland, grundades 1632 på initiativ av Johan Skytte och fick sin stadsfästelse av Gustaf II Adolf som

Sveriges andra universitet, endast Uppsala universitet var äldre. Idag heter universitetet Tartu universitet och är Estlands viktigaste. Bjerre upprätthöll från 1920 även professuren i rättsfilosofi.

På grund av sjuklighet avgick han från professuren i slutet av våren 1925 och avslutade sitt liv tragiskt för egen hand genom en överdos av veronal på ett pensionat i skånska Tyringe den 22 november samma år i närvaro av sin hustru i andra äktenskapet Madeleine Bennet, som låg i sängen och omfamnade honom. Hustrun blev senare anklagad av Andreas bror Poul för att ha mördat honom då hon inte tillkallade läkare. Före sin död hann Andreas Bjerre emellertid ge ut boken Bidrag till mordets psykologi: kriminalpsykologiska studier.

I minnesrunan i Svensk Juristtidning 1926 beskriver Axel Hägerström avhandlingen som skarpsinnig men framhåller att Bjerres betydelse främst ligger på det kriminalpsykologiska området där han på grund av psykologisk skärpblick och långvariga direkta studier på centralfängelset på Långholmen lämnat efter sig högst märkliga resultat.

Hägerström betonar framförallt att Bjerre genom personlig samvaro med förbrytare sökt tränga fram till den innerst bestämmande psykofysiska konstitution som de själva icke förstå och som därför icke kan utforskas vare sig ur yttre biografiska fakta eller direkt ur deras egna meddelanden om sig själva. Han uttrycker ett beklagande över att Bjerre genom sin tidiga bortgång blev förhindrad att fullfölja det fortsatta arbetet på detta för strafflagstiftningen så betydelsefulla område, till vilket han såväl på grund av naturanlag som genom särskild utbildning var framför de flesta skickad. Hans kriminalpsykologiska studier väckte internationell uppmärksamhet och hans sista bok översattes 1927 till engelska.

Andreas Bjerre från sin tid som professor i straffrätt och rättsfilosofi vid Dorpats universitet.

FOTO: TARTU UNIVERSITET

Håkan Bravinger gav 2008 ut boken Bära bud i vilken han granskar relationen mellan Andreas Bjerre och hans tre år äldre broder Poul. Poul var läkare och har gått till historien som psykosyntesens fader och var bland annat den som introducerade Freud i Sverige. Poul umgicks flitigt i den intellektuella eliten på den tiden. Hjalmar Söderberg, som var kritisk till Poul Bjerre, skrev ett rimbrev som först publicerades i Söndagsnisse vilket avslutas med "Om en tosing går till Bjerre, blir han genast värre".

Poul var framgångsrik i sin verksamhet och var övertygad om sin förträfflighet och be-

traktade sig själv som en övermänniska, vilket inte gällde Andreas som kände sig misslyckad jämfört med sin bror. Till historien hör också att Andreas Bjerre i sitt första äktenskap var gift med Amelie Posse och Poul Bjerre, hans tre år äldre bror, med Gunhild Wennerberg som var mor till Amelie Posse. Detta faktum underlättade inte deras relation sett ur Andreas synpunkt.

Av Bengt Johansson, Senior Adviser vid fakultetskansliet och ledningskansliet

Digitala tentor sparar arbetstid

Sedan i påskas finns datorer på alla tentaplatser i Laduvikssalen som ligger i våningen ovanför universitetsbiblioteket. Det innebär att studenterna kommer att kunna skriva sina tentor direkt på datorn istället för på papper. Det var på initiativ från Juridicum som rektor beslutade att som pilotprojekt digitalisera Laduvikssalen. Ulf Färjare är applikationsansvarig vid Juridicum och ingår i universitetets referensgrupp för projektet. Han ser stora fördelar med digitaliserade tentor.

– En del handskrivna tentor är näst intill oläsliga. Det tar tid för examinatorn att tolka vad som står. Genom att studenten lätt kan redigera om texten i en digital tenta bör svaren även bli bättre. För examinatorn framgår det tydligare om svaret är bra eller dåligt, säger Ulf Färjare.

Digitaliseringen av Laduvikssalen har kostat cirka en miljon. Men i förlängningen kommer investeringen att medföra stora besparingar. Förutsatt att man digitaliserar även administrationen av tentan uppskattar Ulf Färjare att man sparar minst 15 minuter arbetstid på varje tenta. På hela universitetet går cirka 52 000 studenter. Även om dessa studenter gör endast en digital

tenta under hela sin studiegång och man sparar så lite som fem minuter per tenta så innebär det totalt en besparing på 4333 mantimmar eller 2,4 årsarbeten.

– Den tid som sparas in kan användas till mycket vettigare saker.

Än så länge innebär datoriseringen att studenterna kommer åt digitala tentaformulär via en webbläsare. Men Ulf Färjare ser flera utvecklingsmöjligheter. Exempelvis skulle tentorna kunna skrivas med en ordbehandlare istället för i ett webbformulär. Precis som studenterna idag får ha med sig viss kurslitteratur på en del tentor skulle man kunna ge dem begränsad tillgång till internet så att bara vissa sidor är åtkomliga.

För att stävja fusk kan man skapa loggar som visar exakt vad tentanden har gjort vid sin dator. Tentavakten skulle också kunna följa vad studenterna gör i realtid genom att ta fram en bild av någon annans skärm på sin egen. Därmed slipper tentavakten gå runt i salen och kika över studenternas axlar vilket många kan uppleva som störande.

Ulf Färjare hoppas att de digitala tentorna kan integreras med institutionens databasverktyg, Fastreg. På så vis skulle man exempelvis

kunna få in resultatet på en tenta i databasen per automatik istället för att som nu tvingas lägga in det för hand och ofta på flera olika ställen.

Fler institutioner har efterfrågat digitaliserade tentor men än så länge är det bara juriststudenterna som har fått testa den datoriserade miljön i Laduvikssalen och det kommer nog att ta ett par år innan det slår igenom på bred front.

Responsen från studenterna har varit övervägande positiv, enligt Ulf Färjare. Det kan bli ganska ansträngande, menar han, att skriva med penna och papper i fem timmar. Dessutom ligger det i studenternas intresse att bli bedömda på sina kunskaper och inte på sin handstil.

Att prenumerera på Juridicums nyhetsbrev är gratis. Skicka din postadress till staffan.westerlund@juridicum.su.se så får du nästa nyhetsbrev i din brevlåda.

Största konferensen i Sverige

Den 23-26 maj pågick en stor konferens i immaterialrätt vid Stockholms universitet. Under tre dagar avlöste 55 juridikprofessorer varandra vid talarstolen. Sammanlagt 125 rättsvetare från 23 länder deltog. Samtliga bebodda kontinenter fanns representerade.

– Det var den största akademiska konferensen inom immaterialrätt i Sverige någonsin, säger Jan Rosén, president för ATRIP och professor vid Juridicum, Stockholms universitet.

Tema 2010 för den årligen återkommande konferensen var individualism och kollektivism; hur ska man tillgodose såväl den enskilde upphovsmannens eller uppfinnarens rättigheter som behovet av kollektiva lösningar (t.ex. patentpooler och forskargrupper) på immaterialrättsområdet?

Jan Rosén är särskilt nöjd med att temat gav utrymme för en så stor bredd av immaterialrättsliga frågor.

– Vi diskuterade allt från Google-avtalet till geografiska ursprungsbenämningar inom varumärkesrätten.

Nästa konferens sker i Singapore juni 2011. Konferensen var ett samarbete mellan ATRIP och Juridiska fakulteten.